

Capitolul I. Noțiuni generale privind jurisdicția civilă

Secțiunea 1. Conceptul de jurisdicție

1. Într-o societate democratică, interesele generale, ordinea de drept și drepturile fundamentale ale cetățenilor sunt valori a căror realizare se face, de regulă, fără intervenția vreunui organ al statului.

În viața socială, multitudinea raporturilor juridice de drept substanțial la care persoanele iau parte poate să genereze și conflicte de interese, tulburări ale ordinii de drept ca urmare a nesocotirii drepturilor subiective, fiind necesară și obligatorie intervenția statului pentru a-și impune puterea de decizie în scopul restabilirii ordinii juridice, fără de care existența statului de drept ar fi de neconceput.

Puterea statului de a decide în vederea restabilirii ordinii de drept, de a asigura „binele comun”^[1], se realizează prin una din funcțiile sale, și anume *funcția jurisdicțională*.

Puterea statului manifestată prin această funcție presupune dreptul de a stabili reguli obligatorii după care viața socială să fie condusă, sancțiuni care să asigure respectarea lor de bunăvoie, precum și determinarea autorităților judiciare însărcinate cu înfăptuirea actului de justiție.

Originea cuvântului „jurisdicție” provine din dreptul roman – *iurisdictio* – și înseamnă pronunțarea dreptului. Cu privire la acest concept, în literatura juridică s-a spus că jurisdicția presupune puterea de a hotărî cu privire la conflictele de interese ivite între subiectele de drept, aplicând norme juridice dinainte stabilite de către autoritățile publice cărora le-a fost dată o astfel de putere^[2].

Această concepție exprimă prin noțiunea de jurisdicție funcția statului de a înfăptui justiția, dreptul său exclusiv de a judeca și în același timp obligația de a asigura protecție drepturilor și intereselor legitime, încălcate atunci când calea justiției este obligatorie.

---

^[1] Hegel, *Principiile filozofiei dreptului*, Ed. Academiei, București, p. 286.

^[2] D. Radu, în *Dicționar de drept procesual civil*, de M.N. Costin, I. Leș, M. Minea, D. Radu, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 287.

Cu privire la această concepție, s-a spus că este insuficientă definirea sa numai ca putere a statului, fiindcă este în același timp și o datorie a acestuia de a înlăptui actul de justiție^[1].

Într-adevăr, regula potrivit cu care judecătorul, sub sancțiunea urmării de denegare de dreptate, nu poate refuza judecata unei pricini pe motivul că nu ar exista o lege aplicabilă ori că aceasta este neclară și neîndestulătoare, precum și principiul rolului activ în aflarea adevărului sunt în concordanță cu această părere de a califica jurisdicția ca „putere – datorie” a statului^[2].

Într-o altă accepțiune^[3], jurisdicția desemnează totalitatea organelor prin care statul înlăptuiește justiția.

Constituția și Legea de organizare judiciară^[4] se referă la principiul potrivit căruia justiția este unică și se înlăptuiește prin Înlalta Curte de Casație și Justiție, curțile de apel, tribunale, tribunale specializate și judecătorii, ceea ce nu ar trebui înțeleș că monopolul acestei funcții îl dețin numai instanțele judecătorești.

Soluționarea cauzelor de către instanțele judecătorești este consacrată cu valoare de principiu constituțional, însă nu poate să fie trasă concluzia că plenitudinea de competență o au numai aceste autorități, ceea ce presupune excluderea competenței și a altor organe ale statului cărora le-a fost conferită o competență jurisdicțională specială, dându-se exemplu în acest sens Curtea Constituțională sau organele arbitrale.

Curtea Constituțională, exercitând un control asupra constituționalității legilor cu scopul de „garantare a supremației Constituției”, realizează o veritabilă jurisdicție ce are un obiect cu totul special față de obiectul cererilor de chemare în judecată soluționate de instanțe judecătorești^[5].

Spre deosebire de jurisdicția înlăptuită prin instanțele judecătorești, jurisdicția specială realizată de Curtea Constituțională presupune doar prerogativele acestei autorități de a se pronunța numai cu privire la interesul Constituției, apărându-i supremația atunci când o lege este în contradicție cu aceasta, verificarea

[1] *E.J. Couture*, *Fundamentos del derecho procesal civil*, ed. a 3-a, Ed. Depalma, Buenos Aires, 1981, p. 30.

[2] Art. 5 alin. (2) NCPC privind obligația judecătorului de primire și soluționare a cererilor.

[3] *I. Muraru*, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Ed. Actami, București, 1995, p. 87.

[4] Legea nr. 304/2004, republicată în M. Of. nr. 827 din 13 septembrie 2005.

[5] *I. Muraru, M. Constantinescu*, *Curtea Constituțională a României*, Ed. Albatros, București, 1997, p. 42.

constituționalității fiind efectuată în limite stricte, fără posibilitatea de a interpreta sau aplica norme legale la o situație de fapt concret stabilită în urma administrării probelor, așa cum instanțele judecătorești înfăptuiesc actul de justiție.

Pornind de la aceste deosebiri de atribuții, putem afirma că jurisdicția Curții Constituționale se analizează numai ca o prerogativă a funcției statului, îndeplinită prin această autoritate publică, de a se pronunța cu privire la înțelesul legii, contrar Constituției, fiind astfel un serviciu public organizat pe baza unor principii autonome și funcționale, pentru garantarea supremației Legii fundamentale în statul de drept, dar și ca o formă de „justiție” ce se realizează în cadrul funcției jurisdicționale îndeplinită de o altă autoritate decât acelea care fac parte din sistemul judiciar.

Dacă jurisdicția special înfăptuită de către Curtea Constituțională are un scop diferit de aceea înfăptuită prin instanțele judecătorești, nu aceleași deosebiri se pot găsi în ceea ce privește *arbitrajul privat*, a cărui natură juridică a dat naștere unor dispute teoretice.

Pornind de la argumentul că părțile pot conveni ca soluționarea litigiului lor să se facă pe calea arbitrajului privat, s-a exprimat opinia^[1] potrivit cu care arbitrajul are o natură contractualistă, ceea ce îi exclude funcția jurisdicțională, care are un caracter strict statal.

Într-o altă opinie, arbitrajul privat are o funcție jurisdicțională pentru că înfăptuiește o „justiție delegată de puterea suverană”^[2], fiindcă unei hotărâri arbitrare trebuie să i se recunoască efectele specifice oricărei hotărâri judecătorești, procedura arbitrară presupunând intervenția instanțelor de judecată pentru soluționarea unor incidente.

Cele două teze privitoare la natura juridică a arbitrajului privat au absolutizat unele elemente de natură a-i defini trăsăturile fără să țină cont de importanța fiecăreia dintre ele, astfel că arbitrajul se declanșează în baza unui contract încheiat între părți, însă numirea arbitrilor, procedura și puterea hotărârii arbitrare sunt reglementate de lege, înfăptuindu-se o veritabilă judecată în sensul stabilirii unei stări de fapt și aplicării unei norme care să sancționeze dreptul recunoscut.

^[1] I. Leș, *Tratat de drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2001, p. 678.

^[2] O. Căpățână, *Litigiul arbitral de comerț exterior*, p. 19-22; I. Băcanu, *Desființarea hotărârii arbitrale*, în *Dreptul* nr. 10/1996, p. 27-29; Gh. Beleiu, *Hotărârea arbitrală și desființarea ei*, în *R.D.C.* nr. 6/1993, p. 14-15.

„Rostirea dreptului” în procedura arbitrară nu ar fi suficientă dacă hotărârile finale nu i-ar fi recunoscută puterea de a fi adusă la îndeplinire prin constrângerea statală, astfel că întreaga activitate se încadrează în conținutul noțiunii de veritabilă jurisdicție, cunoscută în literatura de specialitate sub denumirea de „justiție privată”.

Conceptul de jurisdicție a fost folosit și cu înțelesul de competență, considerându-se cele două noțiuni ca fiind sinonime^[1].

Într-un dicționar juridic^[2], termenul de jurisdicție este explicat prin înțelesul de competență recunoscută unei instanțe judecătorești sau unui organ cu activitate jurisdicțională de a soluționa litigiile date prin lege în atribuțiunea lor, făcându-se distincție între jurisdicția generală înfăptuită de instanțele de judecată și jurisdicția specială ori de excepție înfăptuită de către alte organe din afara sistemului judiciar.

Pornind de la principiul potrivit cu care justiția este o formă de realizare a puterii statului, una dintre funcțiile sale fundamentale, apreciem că folosirea conceptului și cu înțelesul de competență nu corespunde unei rigori științifice.

În dreptul procesual civil, *competența* a fost definită ca fiind capacitatea unei instanțe de judecată ori a unui organ cu activitate jurisdicțională de a soluționa un litigiu^[3], ceea ce presupune că această capacitate are un caracter limitat la cazurile prevăzute de lege, spre deosebire de jurisdicție, care reprezintă puterea exclusivă și absolută a statului de a înfăptui actul de justiție la cererea celor interesați, impunându-și voința, în sensul organizării sistemului judiciar, respectiv a reglementării normelor de competență și a altor reguli procedurale. Competența este numai un criteriu după care sunt organizate instanțele de judecată în sistemul judiciar, pentru ca prin intermediul lor să fie îndeplinit serviciul public al justiției, respectiv să se realizeze această funcție pentru restabilirea ordinii juridice. În sensul aprecierii competenței ca o „componentă a jurisdicției”, ca măsură a acestei „puteri”, au fost exprimate opinii și de către alți reputați autori^[4], fiind în concordanță cu principiul constituțional prevăzut de art. 126 alin. (2) din Constituția României, potrivit căruia competența instanțelor

[1] V.M. Ciobanu, Tratat teoretic și practic de procedură civilă, vol. I, Ed. Național, București, 1997, p. 10.

[2] D. Rădescu, Dicționar de drept privat, Ed. Mondan, București, 1997, p. 94.

[3] I. Leș, op. cit., p. 165.

[4] E. Herovanu, Principiile procedurii judiciare, București, 1932, p. 307; I. Leș, Principii și instituții de drept procesual civil, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 8.

judecătorești este prevăzută prin lege, judecătorii neputând judeca decât în limita acesteia, depășirea competențelor în actul de justiție fiind de natură să conducă la un exces de putere contrar regulilor privind principiul separației puterilor în stat^[1].

Pornind de la analiza acestei opinii, putem defini *jurisdicția* ca fiind funcția fundamentală a statului, izvorâtă din puterea sa suverană, exercitată prin autoritățile publice anume desemnate să hotărască prin acte de autoritate asupra conflictelor de interese care se nasc între subiectele de drept – persoane fizice și juridice – cu scopul restabilirii ordinii juridice.

Din definiția dată noțiunii de jurisdicție rezultă că aceasta se poate analiza atât din perspectiva sa de putere a statului care are ca scop să vegheze la păstrarea și respectarea ordinii de drept în lipsa căreia s-ar instaura arbitrariul și nedreptatea, cât și ca o împuternicire dată autorităților independente și imparțiale ce alcătuiesc sistemul judiciar de a înlăptui serviciul public al justiției, la cererea persoanelor interesate, având încrederea deplină că dreptatea va triumfa potrivit dictonului *Fiat iustitia, et pereat mundus*.

Secțiunea a 2-a. Trăsăturile specifice funcției jurisdicționale

2. *Puterea jurisdicțională* este o formă a puterii politice a statului ce își are izvorul în suveranitatea poporului, conținutul și trăsăturile sale fundamentale deosebind-o de puterea legislativă și de cea executivă, dar în același timp datorită unicității puterii se manifestă împreună cu acestea într-un sistem unitar.

Până la împăratul Diocletian, justiția reprezenta o activitate exclusivă a particularilor în care statul intervenea numai pentru a acorda sprijin părților ori arbitrilor însărcinați cu puterea de a judeca, funcția judiciară fiind o componentă a celei administrative.

În dreptul modern, când a fost stabilită în sarcina statului obligația de a garanta drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, a apărut necesitatea ca judecata în legătură cu aceste valori să se facă în mod exclusiv de către acela care este obligat să asigure și ordinea juridică, iar pentru realizarea unei veritabile justiții trebuia să se recunoască judecătorului dreptul de a hotărî în mod liber, fără posibilitatea vreunei imixțiuni.

---

^[1] I. Leș, Principii și instituții de drept procesual civil, p. 8.

3. Recunoașterea independenței activității judiciare față de celelalte funcții politice ale statului a fost posibilă prin promovarea *principiului fundamental al separației puterilor în stat*, aplicat în mod constant după apariția lucrării lui Montesquieu, „Spiritul legilor”.

Principiul separației puterilor în stat asigură un echilibru între cele trei funcții fundamentale și împiedică săvârșirea unui exces de putere, astfel că judecătorul este obligat să aplice legea, să o interpreteze și să nu o înlăture pe motiv că nu este de acord cu litera și spiritul său sau din alte motive.

Constituția României nu a consacrat un text principiului separației puterilor în stat, însă face aplicația acestuia prin reglementarea distinctă a competențelor Parlamentului, Guvernului și autorităților judecătorești, în Legea de organizare judiciară fiind reglementat principiul potrivit cu care puterea judecătorească este separată de celelalte puteri ale statului, având atribuții proprii.

Una dintre trăsăturile fundamentale ale justiției este independența față de celelalte puteri, garantul respectării sale fiind Consiliul Superior al Magistraturii, ceea ce presupune că orice imixtiune în actul de justiție este de neconceput.

Independența puterii jurisdicționale nu exclude dreptul puterii legislative de a stabili reguli de organizare a instanțelor de judecată, reguli de competență și proceduri după care se desfășoară judecata.

Pentru asigurarea echilibrului între puterea jurisdicțională și cea legislativă, legile adoptate nu trebuie să împiedice înlăptuirea actului de justiție, ci dimpotrivă, să-i asigure judecătorului puterea și independența aplicării dreptului, respectarea autorității lucrului judecat și a securității raporturilor juridice.

La rândul său, puterea judecătorească, prin controlul efectuat cu privire la aplicarea regulilor de drept, trebuie să se abțină de la săvârșirea oricărui exces de putere manifestat prin imixtiune în sfera atribuțiilor celorlalte autorități.

În jurisprudență au fost identificate ca situații ce pot constitui un exces de putere aplicarea unor texte de lege abrogate ori refuzul aplicării prevederilor aflate în vigoare^[1]. Judecătorul nu poate să împiedice aplicarea legii și nici să intervină în conținutul său, chiar dacă părerile sale juridice îl conduc către alte soluții decât acelea reglementate de legiuitor, fiindcă în caz contrar justiția nu

---

[1] T. Pop, Conținutul sintagmei „depășirea atribuțiilor puterii judecătorești”, în Dreptul nr. 10/1996, p. 37.

s-ar mai înfăptui în numele legii, potrivit art. 124 din Constituția României.

În activitatea sa legislativă, puterea legiuitoare poate să adopte norme juridice mai restrictive, obligându-l pe judecător să le aplice așa cum au fost edictate, fiind așa-zisele norme de excepție și de strictă aplicare și interpretare sau, în raport de diversitatea și complexitatea relațiilor sociale, să abordeze o redactare generală, uneori lacunară, punându-l pe judecător în situația de a interpreta legea, de a stabili în urma unei operațiuni logico-juridice voința reală a legiutorului în concordanță cu litera și spiritul legii.

Curtea Constituțională^[1] a calificat operațiunea juridică a interpretării legii de către judecător ca un drept și în același timp ca o obligație a acestuia, „legitimitatea constituțională” derivând din dispozițiile art. 124 din Constituție, potrivit cărora „judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”.

4. Pornind de la principiul constituțional potrivit cu care judecătorii sunt independenți și se supun numai legii, se pune întrebarea cum poate asigura statul, prin funcția sa legislativă, *independența judecătorilor* și care sunt garanțiile respectării și apărării acestei trăsături fundamentale a justiției.

Puterea judecătorească se exercită printr-un sistem de instanțe a căror organizare este prevăzută prin lege, fiindu-le delimitate în mod riguros competențele și asigurându-se autonomia funcționării lor prin organizarea administrativă și conducerea proprie.

Autonomia funcțională și delimitarea sferelor de atribuții față de celelalte autorități publice conferă instanțelor judecătorești posibilitatea de a judeca litigiile într-un mod independent și imparțial, potrivit scopului în raport de care a fost adoptată legea de organizare judiciară.

În literatura de specialitate s-a afirmat, pe drept cuvânt, că nu este suficientă autonomia funcțională a instanțelor pentru garanțarea independenței justiției și în plus de aceasta, sistemul judiciar trebuie să se bucure și de o autonomie financiară^[2] în sensul constituirii fondurilor dintr-un procent alocat din bugetul anual al statului, pentru a se evita atitudinea discreționară a celorlalte puteri în această privință.

Independența și echilibrul puterilor statului depinde și de posibilitatea funcționării acestora într-un mod autonom, pe baza unor

^[1] C.C., Dec. nr. 38/2002, publicată în M. Of. nr. 173 din 13 martie 2002.

^[2] I. Leș, op. cit., p. 55.

reguli care să excludă dependența de orice fel, având în vedere tendința fiecăruia de a-și impune supremația.

Lipsa unui buget propriu al instanțelor judecătorești presupune tendința celorlalte puteri, de care depinde stabilirea și alocarea fondurilor necesare funcționării, de a-și exprima în mod excesiv autoritatea creând o stare de dezechilibru în raporturile lor constituționale și afectând în mod serios independența de care ar trebui să se bucure autoritatea judecătorească.

Tot ca o expresie a respectării independenței justiției prin organizarea sistemului judiciar este interdicția prevăzută de art. 126 alin. (5) din Constituția României de a înființa instanțe extraordinare, altele decât cele prevăzute prin legea de organizare judiciară, excepție făcând instanțele specializate să judece în diferite materii.

Caracterul extraordinar al unei instanțe poate consta în competența acesteia de a judeca unele litigii care să corespundă intereselor celorlalte funcții publice ale statului, străine scopului respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei prevăzute în dreptul intern, alte documente cu caracter internațional, precum și respectarea supremației Constituției și legilor țării.

Reglementarea competenței instanțelor de judecată, a regulilor după care se desfășoară judecata și se execută o hotărâre judecătorească, este o altă garanție a respectării principiului independenței justiției, fiind apreciată în practica Curții Europene^[1] ca o cerință pentru independența tribunalelor.

5. Consacrarea principiului independenței în Constituție și în legea de organizare judiciară nu ar fi suficientă pentru a se asigura o independență reală a judecătorului în lipsa unor *garanții reale*, care să-l pună la adăpostul oricăror influențe din sistemul judiciar sau din afară.

Numirea judecătorilor, răspunderea disciplinară la care sunt supuși ori lipsa unui control judiciar de natură să respecte autoritatea de lucru judecat pot fi unele din cauzele ce ar putea afecta în mod serios independența, dând loc influențelor de orice fel în actul de justiție, astfel că în cele ce urmează vom face o scurtă analiză a acestor garanții.

Cu privire la *investirea în funcția de judecător*, în dreptul comparat sunt cunoscute trei sisteme: numirea de către puterea executivă, alegerea judecătorilor de către electoratul în circumscriptia

[1] Hotărârea C.E.D.O. din 19 aprilie 1994 în cauza *Van de Hurk c. Olandei*.

în care își va desfășura activitatea sau de către altă autoritate și cooptarea lor în Corpul de magistrați.

În sistemul nostru de drept a fost adoptată regula potrivit căreia judecătorii sunt numiți numai de către Președintele României la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, după verificarea competențelor profesionale și a probității morale pe care le impune calitatea de magistrat. Judecătorii sunt numiți pe o perioadă nedeterminată, eliberarea din funcție până la vârsta de pensionare fiind posibilă numai pentru motivele prevăzute de legea privind statutul judecătorilor și procurorilor^[1].

Este foarte important ca exercitarea funcției de judecător să înceteze doar pentru împlinirea vârstei sau îndeplinirea celorlalte condiții prevăzute de lege și nu ca urmare a unor măsuri de revocare ori suspendare arbitrară care ar fi de natură să încalce în mod grav independența judecătorului.

6. Cel mai important principiu în organizarea sistemului judiciar al unui stat de drept este *principiul inamovibilității judecătorilor*^[2], la adăpostul căruia magistratul nu poate fi avansat ori transferat decât cu acordul său, iar revocarea sau suspendarea din funcție nu se pot dispune decât după procedura și în condițiile prevăzute de lege.

Principiul inamovibilității oferă judecătorului o garanție reală că în actul de justiție poate să fie imparțial și poate refuza în mod categoric orice influență venită din partea puterii politice, care în fața unui astfel de refuz ar putea să recurgă la diverse represalii.

Inamovibilitatea judecătorului a făcut obiectul unei reglementări la cel de-al VII-lea Congres al Națiunilor Unite organizat la Milano în perioada 26 august-6 septembrie 1985, fiind adoptate două documente pe care ulterior Adunarea Generală le-a confirmat prin rezoluțiile nr. 40/32 din 29 noiembrie 1985 și nr. 40/146 din 13 decembrie 1985.

Rezoluțiile au făcut recomandări statelor membre de a adopta în legislația lor principii care să le asigure judecătorilor independența în îndeplinirea actului de justiție, aceștia având obligația să soluționeze cauzele în raport de starea de fapt reconstituită potrivit probelor administrate în cauză și în conformitate cu legea „fără restricții și fără să fie obiectul unor influențe, injoncțiuni, presiuni,

[1] Legea nr. 303/2004, republicată în M. Of. nr. 826 din 13 septembrie 2005.

[2] I. Leș, Garanții ale respectării drepturilor omului în legislația românească, în Revista Drepturile Omului, anul I, nr. 1-4/1991, p. 20.

amenințări sau intervenții induse direct sau indirect, indiferent de partea cui și indiferent pentru ce motiv”.

De asemenea, potrivit aceluiași document, judecătorii trebuie lăsați să-și exercite funcția până la împlinirea vârstei dacă sunt numiți ori până la expirarea mandatului în cazul în care sunt aleși, bucurându-se pe toată această perioadă de inamovibilitate ca un beneficiu al stabilității în funcție conferit de lege.

Inamovibilitatea judecătorului oferă acestuia siguranță în exercitarea funcției sale, înlăturându-i orice stare de teamă, dându-i puterea de a rezista oricăror presiuni din partea aceluia care l-ar amenința cu pierderea acestei calități, pentru refuzul de a judeca altfel decât îi dictează legea și conștiința sa.

Independența judecătorului depinde nu numai de stabilitatea sa în funcție, dar și de ingerințele exercitate cu prilejul exercitării acțiunii disciplinare pentru fapte ce aduc atingere demnității de magistrat, în îndeplinirea îndatoririlor de serviciu, afectând prestigiul justiției.

Pentru a se evita o influență a puterii politice cu privire la independența judecătorului, prin Legea privind statutul acestuia *acțiunea disciplinară* nu mai este exercitată de către ministrul justiției, ci de către secția pentru judecători din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii, după o procedură specială și anterior stabilită.

Legiuitorul a încredințat acțiunea disciplinară a judecătorului Consiliului Superior al Magistraturii ca unui organism care deși face parte din structura autorităților judecătorești, „se interpune între puterea judecătorească și puterea executivă reprezentată de Președintele României și Guvern” asigurând o independență eficientă și deplină a justiției, potrivit considerentelor exprimate într-o decizie de către Curtea Constituțională^[1].

7. Potrivit art. 35 din Legea privind statutul judecătorilor și procurorilor, *formarea profesională continuă* a judecătorului este o altă garanție de independență, fiindcă o cunoaștere temeinică a legislației interne, a documentelor europene și internaționale la care România este parte, precum și a jurisprudenței în legătură cu acestea permit judecătorului să facă față oricăror presiuni cu privire la capacitatea lui profesională. În legătură cu pregătirea profesională a judecătorului, s-a spus că „ignoranța este soră cu

---

[1] C.C., Dec. nr. 339/1997, în Curtea Constituțională, Culegere de decizii și hotărâri 1997, Ed. Național, 1999, p. 57.

dependența și cu supunerea degradantă, cu prăpastia necunoașterii și cu încălcarea legii”^[1].

Pregătirea profesională continuă a judecătorului reprezintă un criteriu în raport de care îi sunt evaluate competențele profesionale și de performanță, măsurarea acestora putând fi influențată prin presiuni ce îi pot afecta independența.

Pentru evitarea unei evaluări profesionale subiective de natură să împiedice realizarea unei cariere profesionale și să-l supună pe judecător în fața unor represalii nedorite, evaluarea competenței se face sub supravegherea Consiliului Superior al Magistraturii, garantul independenței justiției, care numește comisia de evaluare formată din președintele instanței și doi judecători desemnați de către colegiul de conducere.

Întreaga activitate de evaluare a judecătorului sub aspectul competențelor sale profesionale se face cu respectarea independenței, scopul urmărit fiind acela de a-i îmbunătăți performanțele și de a crește eficiența activității instanței, precum și încrederea publică în actul de justiție.

Independența judecătorului poate să fie afectată nu numai de factori externi ai sistemului judiciar, dar și de către reprezentanții autorităților judecătorești, prin exercitarea unor forme de control profesional cu privire la activitatea acestora.

Consiliul Superior al Magistraturii exercită un control asupra activității judecătorilor prin serviciul de inspecție judiciară. De asemenea, președintele și vicepreședintele instanței verifică modul în care judecătorii își îndeplinesc sarcinile de serviciu, respectarea regulamentelor de ordine interioară, comportamentul acestora față de justițiabili și avocați.

Controlul exercitat de către reprezentanții autorităților judecătorești cu privire la activitatea profesională a judecătorilor este limitat de respectarea principiului independenței și autorității de lucru judecat, cu alte cuvinte, prin verificările efectuate nu se pot da indicații cu privire la modul în care urmează a se face judecata în cauze aflate pe rol și nici să se pună în discuție ceea ce s-a judecat, motiv pentru care putem afirma că principiul independenței judecătorului își găsește aplicarea numai în actul de judecată.

Independența judecătorului este așadar un principiu fundamental al justiției care trebuie să fie respectat nu numai de către cei cărora li se adresează actul de justiție, dar și de către judecător însuși. Acesta este obligat, potrivit codului său deontologic,

^[1] V.M. Ciobanu, op. cit., p. 26.

să apere independența și să descurajeze orice imixtiune în activitatea de judecată.

Încălcarea obligației judecătorului de a încunoștința președintele instanței despre orice influență în activitatea judiciară constituie o abatere disciplinară ce poate fi sancționată în raport de gravitatea sa cu suspendarea din funcție ori înlăturarea din magistratură, și aceasta pentru motivul că orice reglementare în legătură cu independența justiției și orice garanție oferită pentru respectarea acestui deziderat rămân simple consacărări dacă judecătorul, prin atitudinea sa, nu dorește să fie independent în înfăptuirea justiției.

Se poate observa că trăsătura definitorie a puterii jurisdicționale în raporturile sale constituționale cu puterea legiuitoare este independența acesteia dinainte, ceea ce presupune că orice regulă de organizare a instanțelor judecătorești, de stabilire a competențelor și a regulilor după care se face judecata, nu poate fi în contradicție cu acest principiu.

Independența justiției este atât de importantă pentru existența statului de drept încât nu poate face obiectul revizuirii Constituției^[1], fiind pusă în aceeași ordine de valori cu forma de guvernământ, integritatea teritoriului, pluralismul politic, caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului.

Importanța fundamentală acordată independenței puterii judecătorești este în legătură cu scopul statului de drept de a garanta drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, iar asigurarea acestui scop este încredințat legii al cărui „servitor este judecătorul”, după cum se exprima un autor în lucrarea sa^[2].

În literatura de specialitate s-a spus că scopul funcției jurisdicționale nu este unul de comandă, ci unul de control, împiedicând celelalte două puteri să săvârșească abuzuri prin care să strice echilibrul constituțional.

Pentru păstrarea unui echilibru între cele trei puteri se impune recunoașterea posibilității efectuării unui control reciproc și sancționarea excesului de putere atunci când se constată că a fost săvârșit.

S-a identificat ca o formă de control al puterii judecătorești asupra puterii legislative interpretarea legilor, soluționarea contestațiilor formulate în legătură cu alegerea parlamentului sau

[1] Art. 152 alin. (1) din Constituția României.

[2] P. Miculescu, Statul de drept, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 294.

soluționarea proceselor penale în care sunt implicați deputați și senatori^[1].

Diversitatea și complexitatea relațiilor sociale poate fi una dintre cauzele pentru care legiuitorul alege o reglementare generală, dând posibilitatea judecătorului să îi determine semnificația în raport de situația de fapt reconstituită în urma administrării probelor.

Prin interpretarea legii, judecătorul are sarcina de a-i lămuri înțelesul potrivit cu voința legiuitorului, ferindu-se în această operațiune să adauge la lege și să facă o aplicare selectivă.

Aplicarea legii în alte limite decât acelea urmărite de către legiuitor presupune, așa după cum am arătat, săvârșirea unui exces de putere sancționat cu nulitatea hotărârii pronunțate.

8. Un veritabil control asupra legilor îl realizează Curtea Constituțională care, potrivit competențelor sale, poate aprecia asupra concordanței lor cu prevederile și principiile constituționale, iar în ipoteza în care constată existența unor dispoziții contradictorii, legea este trimisă spre revizuire parlamentului ca unică putere legiuitoare.

Controlul constituționalității legii este tot o formă de justiție, numai că se înfăptuiește printr-o autoritate ce deține plenitudinea de competență în materie de contencios constituțional, situându-se în afara sistemului judiciar, dar cu rolul de a suplini o formă de control al puterii judecătorești, față de tendința puterii legislative de a legifera în contradicție cu legea fundamentală.

9. Un control asemănător aceluia exercitat de Curtea Constituțională asupra Parlamentului îl exercită puterea judecătorească asupra puterii executive prin instanțele de contencios administrativ, manifestat prin soluționarea cererilor celor vătămați în drepturile lor prin actele administrative de autoritate publică^[2].

Potrivit legii de contencios administrativ, persoanele ale căror drepturi și interese legitime au fost încălcate prin actele emise de autoritățile administrative ori prin refuzul acestora de a răspunde în termen unei cereri au dreptul de a solicita instanței de contencios administrativ anularea actului sau obligarea autorității să răspundă cererii sale.

Spre deosebire de controlul efectuat prin contenciosul constituțional, *controlul instanței de contencios administrativ* este mult

[1] V.M. Ciobanu, op. cit., p. 15.

[2] Art. 1 din Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ.

mai eficient, fiindcă în primul caz Curtea Constituțională nu anulează reglementarea neconstituțională, ci o trimite parlamentului spre reexaminare, în cel de-al doilea caz, actul administrativ este desființat pentru motive de nelegalitate și oportunitate, iar organul executiv emitent este obligat să emită altul în condițiile prevăzute de lege.

10. Pornind de la precizarea că echilibrul constituțional dintre cele trei puteri presupune un control reciproc făcut cu scopul de a preveni excesele de putere prin încălcarea atribuțiilor specifice fiecărei funcții politice, se pune întrebarea cum se exercită acest control față de puterea judecătorească, care are, la rândul său, tendința de a săvârși excese.

În literatura de specialitate^[1], *excesul de putere* a fost definit ca un amestec al autorității judecătorești în sfera de activitate a puterii legislative sau a celei executive, contrar ordinii constituționale, respectiv a principiului separației puterilor în stat.

Instanța supremă a reținut că măsura restituirii prin hotărâre judecătorească a unui teren agricol foștilor proprietari în condițiile art. 41 din Legea nr. 18/1991 republicată, este una care excede competenței instanței de judecată, fiindcă restituirea se poate face numai prin ordinul prefectului^[2].

Curtea Constituțională a apreciat că „invocând vicii de tehnică legislativă ori vicii de neconstituționalitate” în soluționarea unui recurs în interesul legii, Înalta Curte de Casație și Justiție și-a depășit competența în detrimentul autorității legiuitoare^[3].

Soluția instanței supreme, în sensul că în virtutea principiului plenitudinii de jurisdicție poate verifica constituționalitatea unei norme abrogate, a fost apreciată de către Curtea Constituțională tot o depășire a atribuțiilor puterii judecătorești în detrimentul contenciosului constituțional, singurul abilitat de Constituție să verifice controlul constituționalității unei legi, indiferent dacă se mai află ori nu în vigoare.

S-a exprimat opinia potrivit cu care „judecătorul nu poate să uzeze de puterile sale decât cu o grijă de a concilia mereu interesul particular cu interesul public și cu clara înțelegere a misiunii

---

^[1] T. Pop, Conținutul sintagmei „depășirea atribuțiilor puterii judecătorești”, în Dreptul nr. 10/1996, p. 37.

^[2] C.S.J., s. civ., dec. nr. 305/1995, în Dreptul nr. 10-11/1995, p. 145

^[3] C.C., Dec. nr. 838/2009, publicată în M. Of. nr. 461 din 3 iulie 2009.

sale de a tempera cât mai mult dezacordul constant și fatal dintre individ și societate”^[1].

Abaterea judecătorului de la acest scop prin depășirea puterilor sale constituționale este de natură să compromită într-un mod serios prestigiul justiției, iar pentru înlăturarea acestei consecințe a fost reglementată soluția casării hotărârilor judecătorești în procedura recursului.

Săvârșirea actului de justiție în alte limite decât celea prevăzute de lege deschide calea unui control judiciar care nu poate fi realizat de alte autorități publice decât instanțele de judecată, fiindcă într-o asemenea ipoteză nu s-ar mai respecta principiul constituțional potrivit cu care „judecătorul este independent și se supune numai legii”.

Procesul civil presupune o fază a judecății în căile de atac reglementate ca remedii de înlăturare a greșelilor săvârșite de către judecători, inclusiv a încălcării atribuțiilor altor autorități publice prin săvârșirea unui exces de putere.

Organizarea instanțelor de judecată într-un sistem piramidal permite efectuarea controlului legalității hotărârilor judecătorești de către instanțele superioare, declanșat la cererea părților ori a procurorului.

Efectuarea controlului judecătoresc asupra actului de jurisdicție numai de către instanțele sistemului judiciar scoate în evidență rolul și funcția puterii judecătorești de a putea să controleze puterea executivă sau pe cea legislativă, iar acestea de pe urmă să nu poată să-i cenzureze legalitatea actelor specifice judecății.

În raport de această poziție față de puterea legislativă și executivă în cadrul raporturilor constituționale, în literatura de specialitate s-a afirmat că judecătorul depinde de „celelalte puteri, dar are și posibilitatea să le controleze”^[2]. Această dualitate de „putere” și „contraputere” este exprimată prin principiul potrivit căruia judecătorul este independent și se supune numai legii. Independența judecătorului este expresia independenței justiției, însă această independență o poate exercita numai în limita respectării legii și numai în limita atribuțiilor conferite prin Constituție, fiindcă orice exces este de natură să compromită prestigiul justiției de a fi independentă.

[1] E. Herovanu, op. cit., p. 346-347.

[2] V.M. Ciobanu, op. cit., p. 17.

11. O altă trăsătură fundamentală a justiției este aceea de a fi egală pentru toți, potrivit principiului constituțional conform căruia „cetățenii sunt egali în fața legii și autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări”.

Egalitatea în fața justiției are ca finalitate respectarea drepturilor și libertăților fundamentale prevăzute în Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată la 10 decembrie 1948, care prevede că „toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și drepturi” și „orice persoană are dreptul în deplină egalitate ca litigiul său să fie examinat în mod echitabil și în mod public de un tribunal independent și imparțial”.

Nu este suficient ca principiul egalității justiției să fie consacrat legislativ și doctrinar și se impune ca statul să ofere garanții sigure că judecata nu se va face pe baza unor „privilegii de jurisdicție”, fiindcă „nimeni nu este mai presus de lege”.

Egalitatea justiției presupune ca pentru toate persoanele judecata să se facă de aceleași instanțe, după aceleași reguli procedurale, iar în cursul procesului părților să li se recunoască aceleași drepturi care să asigure un echilibru în situația lor procesuală.

Existența *instanțelor specializate* nu contravine principiului egalității justiției, fiindcă înființarea lor s-a făcut cu scopul soluționării unui anumit gen de cauze și nu cu scopul de a favoriza ori de a crea o situație defavorizantă unei anumite categorii sociale sau unei persoane. Instanțele specializate judecă potrivit competenței lor după aceleași reguli procedurale, fără a crea privilegii sau a supune unor discriminări părțile aflate în conflict de interese.

De asemenea, regulile speciale derogatorii de la cele generale nu sunt instituite cu scopul de a avantaja o parte sau de a crea o situație mai grea celeilalte, ci dimpotrivă, se aplică în egală măsură părților cu privire la care instanțele de judecată sunt obligate să le asigure un echilibru procesual, oferind posibilitatea de a lua cunoștință de pretențiile și apărările invocate, de a li se comunica actele de procedură, de a li se încuviința probe, de a fi lămurite cu privire la drepturile și obligațiile lor procesuale.

Egalitatea părților în fața justiției poate fi uneori pusă sub semnul incertitudinii ca urmare a unei deosebiri de ordin economic în situația în care procesul presupune costuri foarte mari, iar starea financiară a acestora nu este pe măsura cheltuielilor.

Justiția constituie un serviciu public gratuit, în sensul că judecătorii, procurorii și personalul auxiliar de specialitate sunt sala-

rizați de către stat și nu de către părți, acestea de pe urmă fiind supuse numai unor obligații de plată a taxelor de timbru, onorariilor de expert, sau altor cheltuieli legate de administrarea probelor.

Uneori, taxele judiciare sau alte cheltuieli ocazionate de înfăptuirea actului de justiție pot avea un efect împovărător cu privire la parte, împiedicându-i accesul liber la justiție și rupând raportul de egalitate potrivit principiului pe care îl analizăm.

Pentru a nu se împiedica accesul la justiție persoanelor care nu pot face față cheltuielilor generate de proces, statul le acordă asistență judiciară sub forma scutirii, eşalonării sau amânării plății taxelor judiciare, prin plata onorariului de avocat, expert sau a executorului judecătoresc, transpunând în plan legislativ Directiva Consiliului Uniunii Europene 2003/8/CE privind îmbunătățirea accesului la justiție în cazul litigiilor transfrontaliere de natură civilă.

Puterea judecătorească aparține poporului ca unic titular, cel care deține monopolul justiției, iar acesta conferă funcției jurisdicționale o altă însușire, aceea de a fi unică.

Unicitatea funcției jurisdicționale presupune în același timp că toate litigiile de natură civilă, comercială, de dreptul familiei, muncii, administrativă ori penală se soluționează numai de către instanțele judecătorești. Recunoașterea competenței de soluționare a unor litigii și altor organe cu activitate jurisdicțională nu este de natură să încalce principiul unicității justiției.

Întreaga activitate de înfăptuire a justiției are ca scop final aflarea adevărului, iar pentru atingerea acestui scop „judecătorii sunt datori să stăruie, prin toate mijloacele legale, pentru descoperirea adevărului și pentru a preveni orice greșeală în cunoașterea faptelor”.

12. Descoperirea adevărului ar fi puțin probabilă de către o justiție independentă, egală și unică, dacă nu ar fi și *imparțială*.

Calitatea actului de justiție poate fi afectată de influențe sau ingerințe asupra judecătorilor de natură să pună la îndoială imparțialitatea lor în stabilirea adevărului.

Pentru a se asigura imparțialitatea judecătorilor au fost reglementate mijloace juridice de care părțile pot uza în cursul procesului civil, prin intermediul cărora judecătorul poate fi recuzat, se poate abține de la judecată ori cauza poate fi strămutată la o altă instanță care ar judeca în condiții de obiectivitate.

Toate aceste garanții au ca scop să ocrotească nu numai interesele părților aflate în conflict, dar și prestigiul justiției, acela de a pronunța hotărâri care să fie în concordanță cu adevărul și bazate pe imparțialitatea judecătorilor, fiindcă influențele – de orice natură ar fi ele – cu privire la obiectivitatea judecății pun sub semnul întrebării însăși noțiunea de justiție.

Un reputat filozof^[1] aprecia că „justiția este sinonimă cu imparțialitatea și cel mai nefast lucru este acela de a conferi in justiției aparența de drept”, astfel că justiția trebuie să se înfăptuiască împotriva oricărei ingerințe, potrivit adagiului *fiat iustitia, et pereat mundus*.

§1. Justiția – serviciu public

13. În literatura de specialitate^[2], *serviciul public* a fost definit atât ca activitate administrativă de satisfacere a nevoilor de interes public, cât și ca organism administrativ înființat de către stat pe baza unor reguli autonome și funcționale în scopul realizării acestui interes de ordin general.

Din definiția dată serviciului public rezultă că, pentru satisfacerea unui interes de ordin general, statul are obligația de a organiza servicii publice, înființând organisme în acest sens, pentru că inițiativa privată ar fi incompatibilă cu importanța acestor interese.

Noțiunea de serviciu public este una specifică dreptului administrativ, deoarece funcția administrativă a statului presupune ca scop executarea legilor, asigurarea ordinii publice, a siguranței naționale, asigurarea sănătății, educației și culturii. Asigurarea respectării ordinii de drept, a libertății fundamentale, drepturilor și intereselor legitime persoanelor fizice și celor juridice reprezintă o altă necesitate de interes public cu scopul menținerii statului de drept, care de asemenea se poate realiza tot printr-un serviciu public.

În reglementarea principiilor fundamentale privind puterea judecătorească, Constituția României nu definește justiția ca serviciu public, definiție pe care o dă actualul Cod de procedură civilă, dar justiția este mai mult decât un serviciu public, este funcția statului care are sarcina să organizeze sistemul judiciar prin inter-

[1] *Afrikan Aleksandrovich Spir* (1837-1890).

[2] *P. Negulescu*, *Tratat de drept administrativ*, ed. a 4-a, Ed. Marvon, București, 1934, p. 123; *M. Văraru*, *Tratat de drept administrativ român*, Ed. Librăriei Socec & Co, București, 1928, p. 89; *A. Iorgovan*, *Drept administrativ*, vol. III, Ed. Pro Arcadia, București, 1993, p. 65.

mediul căruia să se administreze justiția ca manifestare a puterii suverane a poporului.

Serviciul public a fost definit atât ca organism însărcinat cu realizarea unei activități de interes general, cât și ca activitatea propriu-zisă.

În cele ce urmează ne vom referi la instanțele de judecată prin intermediul cărora se prestează *serviciul public al justiției*.

Sistemul judiciar român are o structură piramidală determinată de criteriul competenței materiale a instanțelor de judecată și ierarhia căilor de atac, precum și a principiului dublului grad de jurisdicție, în vârful acestuia aflându-se Înalta Curte de Casație și Justiție, singura instanță supremă nominalizată de Constituție având rolul de a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii.

14. Celelalte instanțe judecătorești sunt nominalizate de Legea de organizare judiciară și funcționează ca persoane de drept public, pe baza unor principii autonome și funcționale, la baza sistemului aflându-se *judecătoriile*, care potrivit art. 94-95 NCPC în calitatea lor de instanța de tutelă și de familie soluționează cererile date de Codul civil în competența lor, precum și acelea privitoare la înregistrările în registrele de stare civilă. De asemenea, au competența exclusivă în soluționarea cererilor având ca obiect apărarea dreptului de posesie sau a dreptului de servitute, precum și în cererile de împărțeală judiciară indiferent de valoarea obiectului, iar ca instanță de control judiciar soluționează căile de atac formulate împotriva hotărârilor autorităților administrației publice cu activitate jurisdicțională sau a altor organe care desfășoară o asemenea activitate.

Noutatea Codului de procedură civilă privind competența primelor instanțe din ierarhia sistemului judiciar este aceea că nu le mai recunoaște plenitudinea de competență ca în vechea reglementare, aceasta fiind atribuită tribunalelor, potrivit sintagmei folosită în art. 95 alin. (1) NCPC, în sensul că tribunalele judecă *„toate cererile care nu sunt date prin lege în competența altor instanțe”*.

Judecătoriile funcționează în fiecare județ și în municipiul București, având o competență teritorială în circumscripția stabilită prin hotărâre de Guvern, la propunerea ministrului Justiției, cu avizul Consiliului Superior al Magistraturii.

Spre deosebire de celelalte instanțe de judecată, cu excepția tribunalelor specializate, judecătoriile nu au personalitate juridi-

că, conducerea lor fiind asigurată de un președinte cu atribuțiuni manageriale.

15. În fiecare județ și în municipiul București funcționează un *tribunal* care are în circumscripția sa toate judecătoriile din unitatea administrativ-teritorială și în cadrul căruia funcționează secții sau complete specializate pentru cauze civile indiferent de obiectul lor sau de calitatea părților, cauze penale, cu minori și de familie, conflicte de muncă și asigurări sociale, societăți, registrul comerțului, insolvență, concurență neloială sau cauze de contencios administrativ și fiscal ori în alte materii.

Tot la nivelul județelor, respectiv al municipiului București pot funcționa *tribunale specializate* care judecă acele cauze date în competența secțiilor ori completelor specializate ale tribunalului, dar spre deosebire de acesta nu au personalitate juridică.

16. Mai multe tribunale și tribunale specializate funcționează în circumscripția unei *curți de apel*, instanță cu personalitate juridică având sediul în reședința unuia dintre județele aflate în circumscripția sa respectiv a municipiului București.

Secțiile curților de apel și ale instanțelor din circumscripția acestora se înființează, la propunerea colegiului de conducere al fiecărei instanțe, prin hotărâre a Consiliului Superior al Magistraturii. *Completele specializate ale secțiilor* curților de apel și ale instanțelor din circumscripția acestora se înființează de președintele instanței, la propunerea colegiului de conducere al fiecărei instanțe.

17. În afara instanțelor civile, în sistemul judiciar din România funcționează și *instanțe militare*, înființate în Țările Românești încă din anul 1780 pentru promovarea ordinii militare, întărirea armatei și a capacității sale de apărare.

După 1989, au existat încercări de a fi desființate aceste instanțe pentru argumentul că funcționarea paralelă cu instanțele civile ar fi incompatibilă cu principiul egalității cetățenilor în fața legii.

Un alt argument a fost unul de ordin istoric, instanțele militare au fost asociate cu ideea de reprimare judiciară a celor care au luptat împotriva regimului totalitar din România.

În actuala reglementare funcționează: tribunalele militare, cu sediul în București, Cluj-Napoca, Iași, Timișoara, Tribunalul Militar